

Seeneuurijana kaktusemetsas

Erast Parmasto

Akadeemik

ERAST PARMASTO

on mükoloog, oma teadustiitlile eelistab aga pseudonüümi SEENEVANA

Kümme aastat pärast seda, kui olin lugenud Eesti Loodusest Alar Läänelaiu lugu hiidkaktustest [2], sain sahuarot ehk saguarot (*Carnegiea gigantea*) ka oma silmaga näha ning sellel kasvavaid seenigi uurida. See oli mullu kevadel sahuarode kaitsealal USA-s Arizona osariigi Tucsoni-ligidases Coronado rahvusmetsas, ja ka päris Arizona pealinna Phoenixi keskel asuval kaitsealal.

Paar aastakümnet tagasi imestasin, et Turkmeenia kõrbed on tollase Nõukogude Liidu metsade kaardil tähistatud metsana, kuigi üks kõrge põõsas või madal puu jääb seal teisest paraja kiviviske kaugusele. Ka Arizonas, Mehhikost siia ulatuvas Sonora kõrbes kasvavad kuni 12, isegi 15 meetri kõrgused ja kuni kolmveerandmeetrise läbimõõduga sahuarod sammastena lagendikul, ometi nimetatakse nende asuala kaitsealuseks metsaks, mida haldavad metsanduslikud keskasutused. Eestis peetakse metsaks puistut, kus puuvõrade liitus (projektsioon maapinnale) on vähemalt 30 protsenti [3]. Kõrbealadel kehivad teised põhimõtted: siin peetakse olulisimaks puude või kõrgete põõsaste olemasolu.

Sahuaro noored taimed hoiduvad kreosoodipõõsa (*Larrea tridentata*) varju ning kasvavad algul üsna aeglaselt. Veel viie-

Vanal kaktusetüvel hakkavad silma rähni ja teiste lindude pesaaugud. Tonto rahvusmets; taamal paisjärv, üks Phoenixi veereservuaaridest.

Foto A.-I. PARMASTO MOCKUTE

teistaastasena küünivad nad vaevu kolmandikuni meetrist. Ligi sajandi vanusena võib kaktus tipus haruneda, täismõõtmed saavutab puu alles 120–150 aastaga ja üldse võib elada kuni kaks sajandit. Siis kaalub ta kuni üheksa tonni.

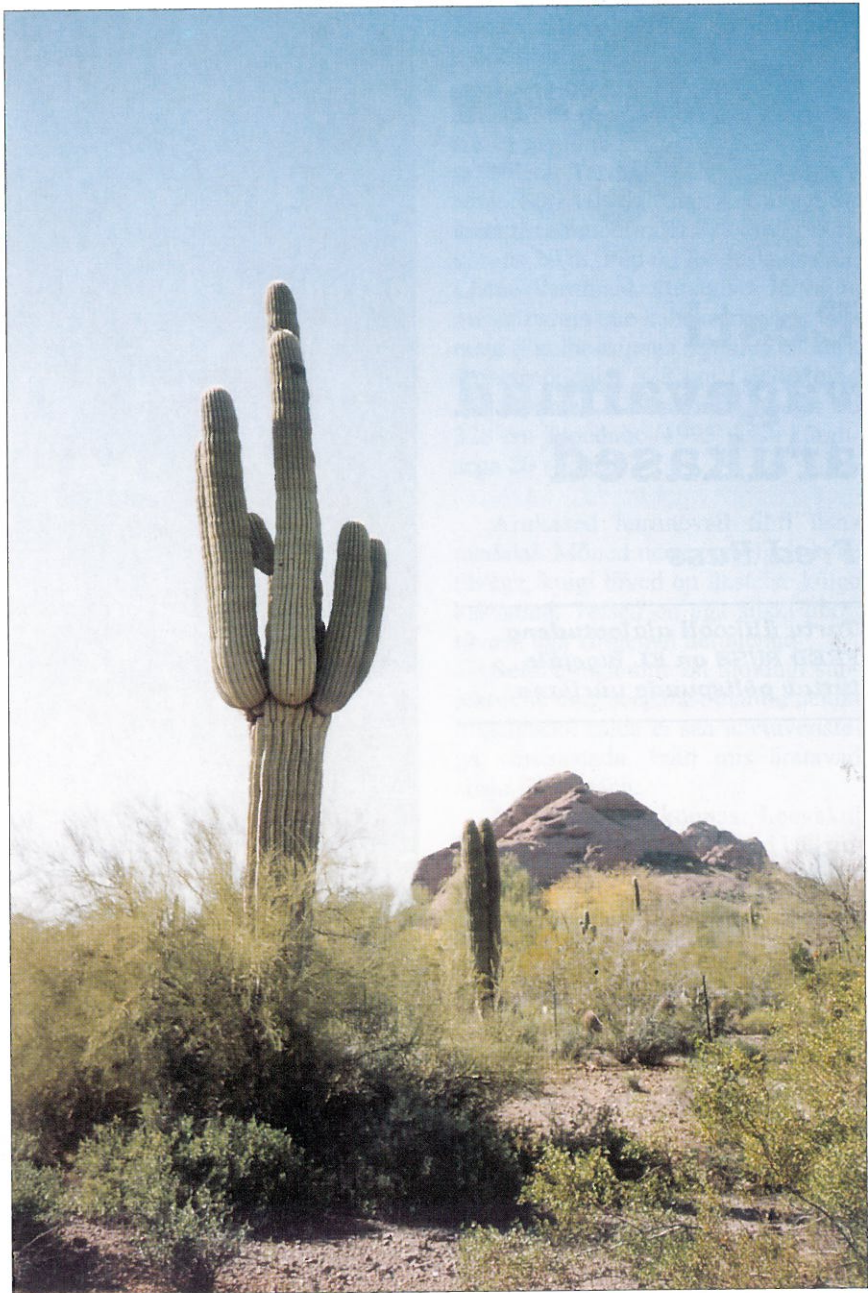
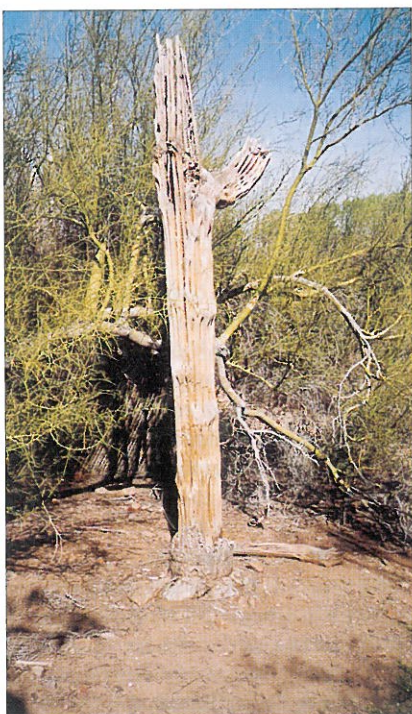
Vanemad tüved on sageli auklikud, sest rähnid tahuvad neisse endale pesa. Valmis

õõnsusi kasutavad ka pisikesed kakud ja teised linnud. Tüve alusel võivad kaktuse-sammast õõnestada närilised, neile järgnevad putukad ja teised pisiloomad. Ükski neist elusolenditest siiski ei suuda ega tahagi läbi närida puu juuri.

Kuidas suudab kõrge lihakas veerohke kaktusetüvi tuul-

tele vastu panna? Tüve pikivagude vahel oleva ribi all (neid võib olla kokku 15–30) on püstine teraskõva mõne sentimeetrise läbimõõduga puidusilinder, taime juhtkimp. Sageli on juhtkimbud ka omavahel seotud. Tervel kaktusesambal puitunud osi ei näe, neid varjab mahlakas kude. Ent lindude ja teiste loomade urgetes tuleb toestik nähtavale. Puit, olgu ta kui kõva tahes, nakatub seal torikseentega, enamasti meilgi tuntud taeliku perekonna (*Phellinus*) kaktustele kohastunud liikidega. Mädaniku kohal puidust toestik nõrgeneb, tüvi murdub alusel või latv vajub kõveraks. Kaktuse lihakas kude võib aga langetada hoopis bakterist *Erwinia* põhjustatud taimehaiguse ohvriks.

Tuuleheidet soodustab sahuaro maapinnalähedane juurestik. Erinevalt mitmetest teistest kõrbepuudest ei tungi tema juur vett otsides kõrbeliiva sügavusse: tihe, kuni 30-meetrise läbimõõduga pinnaligidane juurtepõimik pumpab lühikesel vihmaperioodil kiiresti sademevett tüvesse. Ühe tugeva vihmahoo ajal ja järel võib sahuaro imeda kuni

Hõre mets 2,3 miljoni elanikuga Phoenixi linna keskel asuval kaitsealal; sahuarod on üles kasvanud kreosoodipõõsais ja enamasti jäänudki nende seltsi.

tonni vett ja kogu aastase veetagavara talletada ainsa vihmaperioodi vältel [1].

Mahalangenud ja mädanev sahuarotüvi annab elupaiga paljudele saprobiontidele, nii putukatele kui ka seentele. Sonora kõrbes hakkab laguneval lamatüvel õige sageli silma ka Eestis tavaline limaseen – limak kratikaka (*Fuligo*). Varakevadiste vihmade aegu, kui

kõrb kirendab õitest, võib sahuarol ja tema jäänustel leida kümneid, kui mitte sadu temaga seotud teisi elusolendeid.

KIRJANDUS:

1. E p p l e, A. O., 1995. A field guide to the plants of Arizona. Helena, Montana.
2. L ä ä n e l a i d, A., 1988. Sahuaro. Eesti Loodus, 3.
3. Metsaseadus (RT I 1998, 113/114, 1872).

Surnud tüvest jääb veel paljudeks aastateks püsti teraskõva puit-toestik.
Autori fotod